

MELDCODE

**KINDERMISHANDELING
EN HUISELIJK GEWELD**

SKOZOK

1 juli 2013

Als ze als kind

*Als ze als kind niet altijd zo stil had hoeven zijn
had ze vandaag misschien het hoogste lied gezongen
als ze als kind niet altijd zo alleen had hoeven zijn
had ze vandaag misschien al lang iemand gevonden.*

*Als ze als kind niet altijd zo bang had hoeven zijn
had ze vandaag misschien van iemand durven houden
als ze als kind niet altijd zo'n puinhoop had gezien
had ze vandaag misschien kastelen kunnen bouwen.*

*Als ze als kind de warmte van de zomer had gekend
was ze die warmte in haar winter nooit verloren
als ze als kind de warmte van een nest had gekend
had het haar hele leven lang niet zo gevoren.*

*Als ze als kind niet al zo oud had hoeven zijn
had ze vandaag nog een kinderlied gezongen
als ze als kind gewoon een kind had kunnen zijn
was ze vandaag als een kind opnieuw begonnen.*

Lislore Gerritsen (Uit: Oktoberkind, 1984)

Inhoudsopgave

1. Doel van deze meldcode	3
2. Wat verstaan we onder kindermishandeling en huiselijk geweld?	4
3. Stappenplan bij vermoeden van kindermishandeling	6
• Stap 1 Signaleren	7
• Stap 2 Overleg	8
• Stap 3 Onderzoek	9
• Stap 4 Beslissen	10
• Stap 5 Evaluatie	11
• Stap 6 Nazorg	12
4. Aanbevelingen bij het gebruik van het stappenplan bij vermoeden Kindermishandeling	13
Bijlagen	
• Bijlage 1 Signalenlijst kindermishandeling	16
• Bijlage 2 Richtlijnen voor gesprekken met kinderen en ouders	19
• Bijlage 3 Informatie over de omgang met privacy	20

1. Doel van deze Meldcode

Kinderen zijn helaas veel te vaak het slachtoffer van kindermishandeling en/of huiselijk geweld. Vanuit vele organisaties is er continue aandacht voor dit probleem nodig. Dat geldt zeker ook voor scholen want dit zijn bij uitstek plaatsen waar (een vermoeden) van kindermishandeling gesignaleerd kan worden. Leerkrachten brengen veel tijd met kinderen door, hebben een vertrouwensrelatie met hen opgebouwd en kunnen een belangrijke signaalfunctie vervullen.

In de praktijk blijkt dat het omgaan met signalen van kindermishandeling en/of huiselijk geweld niet gemakkelijk is. Wat zijn goede stappen om te nemen? Bij wie moet ik dit melden? Hoe bespreek ik dit met ouders? Dit zijn allemaal vragen die ontstaan wanneer er signalen van kindermishandeling en/of huiselijk geweld worden waargenomen.

Vanaf 1 juli 2013 zijn ook basisscholen wettelijk verplicht om in hun organisaties een meldcode te implementeren en het gebruik en kennis hiervan te bevorderen. Binnen SKOzoK kenden we een dergelijke code al, opgesteld door het SWV-Valkenswaard e.o. en deze code is nu in samenwerking met het SWV geactualiseerd.

Deze meldcode geeft richtlijnen voor het signaleren en handelen bij een vermoeden van kindermishandeling en/of huiselijk geweld. Deze meldcode biedt houvast bij het nemen van vervolgstappen zodat kindermishandeling en/of huiselijk geweld in ons bestuur in een zeer vroeg stadium gesignaleerd en gestopt kan worden om ernstige schade bij kinderen zoveel mogelijk te beperken.

2. Wat verstaan we onder kindermishandeling en huiselijk geweld?

Definitie van kindermishandeling:

Elke vorm van - voor de minderjarige - bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of onvrijheid staat - actief of passief - opdringen, waardoor ernstige schade wordt of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel. Hieronder vallen ook verwaarlozing en onthouding van essentiële hulp, medische zorg en onderwijs.

Vormen van kindermishandeling

- **Geweld:** lichamenlijk, emotioneel.
Onder kindermishandeling vallen alle vormen van lichamenlijk geweld tegen het kind, zoals slaan, schoppen, bijten, knijpen, krabben, het toebrengen van brandwonden of het kind laten vallen. Bij betrekkelijk 'lichte' vormen van lichamenlijk geweld is er sprake van kindermishandeling als ze zich regelmatig voordoen.
Van psychische of emotionele mishandeling is sprake wanneer ouders of andere opvoeders met hun houding en hun gedrag afwijzing en vijandigheid uitstralen tegenover het kind. Psychische of emotionele mishandeling kan bestaan uit schelden, aangeven dat het kind niet gewenst is, bang maken en denigrerende uitspraken over het kind doen.
- **Verwaarlozing:** prenataal, lichamenlijk, emotioneel, onthouden van onderwijs en pedagogische verwaarlozing
Lichamenlijke verwaarlozing is een passieve vorm van kindermishandeling. Het kind krijgt niet de zorg en de verzorging die het nodig heeft. Het kind wordt noodzakelijke lichamenlijke verzorging onthouden in de vorm van voedsel, kleding, huisvesting, hygiëne en medische verzorging.
Er is sprake van emotionele en pedagogische verwaarlozing wanneer de ouders of opvoeders doorlopend tekort schieten in het geven van positieve aandacht aan hun kind. Daarmee negeren ze structureel de basale behoeften van het kind aan liefde, warmte en steun.
- **Seksueel misbruik:** het kind wordt gedwongen seksuele handelingen te ondergaan, seksuele handelingen uit te voeren, getuige te zijn van seksuele handelingen van anderen of wordt gedwongen te kijken naar pornografisch materiaal.
- Getuige zijn van **huiselijk geweld**.
- **Münchhausen by Proxy (ouder)/Pediatric Condition Falsification (kind):**
Een ouder met het syndroom van 'Münchhausen by proxy' doet alsof er ziekteverschijnselen zijn bij het kind. De ouder houdt artsen voor dat zijn kind klachten heeft die nodig medische behandeling behoeven. De artsen kunnen uiteraard niets vinden. Als ze wel iets vinden, komt dat omdat de ouder zo ver is gegaan de ziekteverschijnselen, bijvoorbeeld door vergiftiging, op te wekken. De ouder misbruikt het kind om zelf aandacht te krijgen.
- **Exploitatie:** kinderearbeid, prostitutie, pornografie.
- **Schending van het recht van zelfbeschikking:** vrouwelijke genitale verminking (meisjesbesnijdenis), eengerelateerd geweld, gedwongen uithuwelijken, indoctrinatie.

Vaak komen verschillende vormen van mishandeling tegelijkertijd voor.

Huiselijk geweld is:

Geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging, bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis).

De combinatie van kinderen en huiselijk geweld betekent altijd kindermishandeling.

Vormen van huiselijk geweld:

- **Lichamelijk geweld:** slaan, schoppen, door elkaar schudden.
- **Psychische mishandeling:** vernederen, schelden.
- **Verwaarlozing**
- **Seksueel misbruik:** verkrachting binnen relatie en seksuele kindermishandeling.
- **Schending van rechten:** bijvoorbeeld beperking van bewegingsmogelijkheden.
- **Financiële uitbuiting**
- **Belaging:** stalking.
- **Eergerelateerd geweld:** geestelijk of lichamelijk geweld in reactie op een (dreiging van) schending van de (familie)eer en huwelijksdwang.
- Kinderen als getuigen: blootstelling aan partnergeweld.
- **Kindmishandeling**
- **Ouderenmishandeling:** vaak een gevolg van overbelaste mantelzorg c.q. ontspoorde zorg.

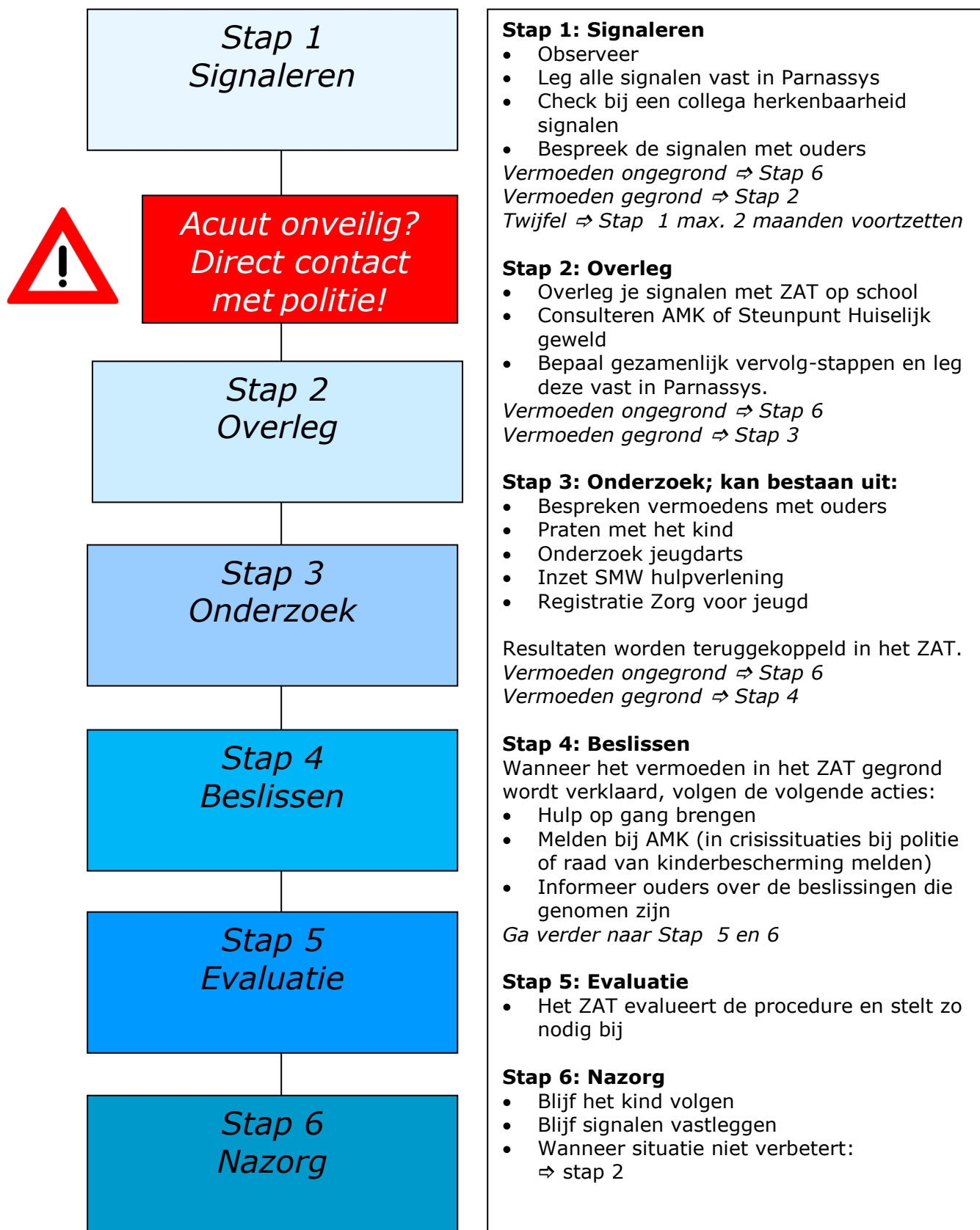
Belangrijke telefoonnummers:

Advies- en meldpunt kindermishandeling/
Bureau Jeugdzorg **0900 123 123 0**

Steunpunt Huiselijk geweld
0900 126 26 26

Politie bij acute onveiligheid
112 alarmnummer
0900 8844 in andere gevallen

3. Stappenplan bij vermoeden van kindermishandeling

Stap 1: Signaleren

De bron van het vermoeden van kindermishandeling en huiselijk geweld kan zijn:

- De leerkracht heeft zelf een vermoeden.
- Iemand (bijvoorbeeld een ander kind) vertelt de leerkracht een zorgwekkend verhaal over een kind.
- Een kind neemt de leerkracht in vertrouwen over de eigen situatie.

Als de leerkracht een vermoeden heeft, of een ander vertelt de leerkracht een zorgwekkend verhaal over een kind uit zijn/haar klas, dan:

- observeert de leerkracht het kind gedurende een aantal dagen heel goed. Hierbij wordt op opvallend gedrag of opmerkelijke lichamelijke signalen gelet. Ook wordt gekeken naar de ouder-kind relatie. Er wordt gebruik gemaakt van de signalenlijsten kindermishandeling;
- noteert de leerkracht in Parnassys wat hij/zij feitelijk aan signalen bij de leerling opmerkt;
- checkt de leerkracht met een collega de signalen. Heeft deze collega dezelfde signalen gezien?
- blijft de leerkracht aan de vertrouwensrelatie met het kind bouwen;
- de leerkracht legt (evt. samen met een collega) de signalen maar niet het vermoeden voor aan het kind en/of de ouders. Mogelijk leidt het bespreken van de signalen ertoe dat er een verklaring volgt die het vermoeden kan wegnemen;
- gebruik maximaal 1 maand voor het onderzoek van het vermoeden;
- wanneer er sprake is van een acuut onveilige situatie wordt contact opgenomen met de politie.

Als een kind de leerkracht in vertrouwen neemt, dan

- luistert de leerkracht rustig naar hetgeen het kind te vertellen heeft en reageert niet al te emotioneel of paniekerig. De leerkracht neemt het kind serieus en spreekt zijn/haar zorgen uit;
- noteert de leerkracht wat het kind verteld heeft;
- houdt de leerkracht contact met het kind en vraagt ook wat het kind zelf zou willen.

Aan het einde van deze stap wordt het volgende besluit genomen:

- Het vermoeden is ongegrond/onterecht.
Er is een andere reden voor het gesignaleerde gedrag. Ga verder naar Stap 6.
- Het vermoeden is gegrond/blijft bestaan .
Stap 2 wordt opgestart.
- Er is twijfel over het vermoeden.
De leerkracht blijft het kind zoals in Stap 1 observeren. Alle signalen worden vastgelegd in Parnassys en zo mogelijk met kind en/of ouders besproken. Na max. 2 maanden wordt besloten of het vermoeden ongegrond of gegrond is.

Stap 2: Overleg

- De signalen die mogelijk duiden op kindermishandeling en/of huiselijk geweld worden besproken tijdens een ZAT. De leerkracht neemt het initiatief om het vermoeden op de agenda van de bespreking te plaatsen. De samenstelling van een ZAT is wisselend. Er kan gedacht worden aan:
  - de schoolleiding
  - de KO-er
  - de JGZ-medewerker (jeugdverpleegkundige of jeugdarts)
  - de schoolmaatschappelijk werker (SMW)
  - de betreffende leerkrachten
- Eén persoon is verantwoordelijk voor de coördinatie en de voortgang; bij voorkeur is dit niet de leerkracht, maar de KO-er.
- Indien nodig wordt advies gevraagd bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) of steunpunt Huiselijk geweld. Bij het AMK kan anoniem advies gevraagd worden.
- Het ZAT bekijkt welke gegevens over dit kind beschikbaar zijn. Maak hierbij onderscheid tussen objectieve en subjectieve gegevens. Wees zorgvuldig met informatie van derden.
Vervolgstappen worden gezamenlijk bepaald en vastgelegd.
Gedacht kan worden aan:
  - Bespreken vermoedens met ouders
  - Praten met het kind
  - Onderzoek jeugdarts
  - Inzet SMW hulpverlening
  - Registratie Zorg voor jeugd

Aan het einde van deze stap wordt het volgende besluit genomen:

- Het vermoeden is ongegrond/onterecht
Er is een andere reden voor het gesignaleerde gedrag. Ga verder naar stap 6.
- Het vermoeden is gegrond/blijft bestaan
Stap 3 wordt opgestart.

Stap 3: Onderzoek

Het vermoeden van kindermishandeling en/of huiselijk geweld blijft bestaan. Er zijn in het ZAT gezamenlijk vervolgstappen bepaald en vastgelegd. Deze vervolgstappen worden uitgevoerd. Dat kan het volgende inhouden:

Een gesprek met de ouders

- Er wordt binnen het ZAT overlegd welke persoon het beste met de ouders in gesprek kan gaan. Voer dit gesprek nooit alleen.
- Voorafgaand aan het gesprek wordt het doel van het gesprek bepaald. Bespreek niet de vermoedens maar de zorgen/signalen. Vaak is zorg delen met de ouders de beste ingang.
- Overleg na afloop van het gesprek met het ZAT over verdere stappen.

De jeugdarts roept het kind op voor onderzoek

- De jeugdarts kan een kind oproepen voor onderzoek, nadat de school de zorgen heeft besproken met de ouders.
- De jeugdarts onderzoekt de leerling en spreekt met de ouders;
- De resultaten worden in het ZAT besproken voor zover ze betrekking hebben op het vermoeden van kindermishandeling en/of huiselijk geweld, rekening houdend met de privacy van het kind.

Inzet SMW hulpverlening

- De schoolmaatschappelijk werker kan in gesprek gaan met het gezin en/of op huisbezoek gaan om verdere hulpverlening op gang te brengen. Dit kan pas nadat de school de zorg met ouders heeft besproken en ouders in gesprek willen met SMW.

Stap 1,2 en 3 leveren samen de volgende informatie op:

- Analyse van de waarnemingen
- Verzameling van feitelijke informatie
- Beeld van de verzorgingssituatie van het kind
- Beeld van de draaglast/draagkracht van de ouders

Een beoordeling van de gegevens uit Stap 1,2 en 3 zal tot een beslissing moeten leiden:

Er is geen sprake van kindermishandeling en/of huiselijk geweld:

- er vindt geen verdere actie plaats. Ga verder naar stap 6.
- eventueel benodigde andere ondersteuning van het kind en/of het gezin vindt plaats.

Er bestaat twijfel over (het vermoeden van) kindermishandeling en huiselijk geweld:

- er volgt een periode van extra observatie. Ga verder met stap 6. Er wordt afgesproken hoe lang de observatieperiode duurt.
- registratie Zorg voor Jeugd

Er bestaat een gegronde vermoeden of zekerheid over kindermishandeling:

- ga verder naar stap 4.
- registratie Zorg voor jeugd

Stap 4: Beslissen

- *Hulp aan ouders*
Als ouders het probleem onderkennen en mee willen werken aan verandering van hun situatie, kan het ZAT adviezen geven en doorverwijzen naar instanties voor hulpverlening.
- *Melding bij Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)*
Als het vermoeden gegrond is en de zorg over het kind blijft bestaan dan is de enige mogelijkheid een melding te doen bij het AMK, ook voor registratiedoeleinden en dossiervorming. Dat kan de directeur, de leerkracht, de intern begeleider, de jeugdarts of de jeugdverpleegkundige van de JGZ doen. Bespreek in het ZAT wie gaat melden.

Na de melding ligt de verantwoordelijkheid voor het op gang brengen van hulpverlening mede bij het AMK. De melder wordt op de hoogte gesteld van stappen die gezet worden met inachtneming van de privacy van het gezin. Het gaat hier om vrijwillige hulpverlening. Als dat niet lukt, terwijl de situatie ernstig blijft, dan zal het AMK de Raad voor de Kinderbescherming inschakelen.

Ga verder naar stap 5 en 6.

Stap 5: Evaluatie

- Het ZAT evalueert het plan van aanpak en de samenwerking.
- Er wordt gecontroleerd of de besluiten en acties vastgelegd zijn in het dossier van het kind.
- Wanneer nodig wordt de zaak ook geëvalueerd met andere betrokkenen.
- Mogelijke verbeteringen in afspraken en/of procedures worden aangebracht.

Stap 6: Nazorg

- De leerkracht blijft na evaluatie het gedrag van het kind nauwkeurig volgen.
- De leerkracht blijft het kind steunen.
- Wanneer de situatie niet verbetert, meldt de leerkracht het kind opnieuw aan voor het ZAT (zie stap 2).
- De zorgen rondom een kind kunnen bij de leerkracht/leden ZAT allerlei twijfels en gevoelens losgemaakt hebben. Het is van belang dat er ook nazorg voor hen beschikbaar is.

4. Aanbevelingen bij het gebruik van het stappenplan bij vermoeden Kindermishandeling

- Ga na of er broer(s) of zus(sen) in het gezin aanwezig zijn en hoe het daar mee gaat.
- Vertrouw op uw intuïtie en houd dat niet voor uzelf; praat erover. U heeft tenslotte niet voor niets een "niet-pluis gevoel".
- Ga niet overhaast te werk. Wie iets wil bereiken moet zorgvuldig handelen. Betrek anderen tijdig en niet pas dan, wanneer het voor u 'zo niet langer kan': dan bent u te lang zelf bezig geweest en geeft u anderen niet de tijd aan het werk te gaan.
- Accepteer kindermishandeling als één van de vele mogelijke oorzaken van onverklaarbaar/opvallend gedrag van een kind. Probeer in deze stap het beeld completer te krijgen. Speel geen politieagent: het is niet de taak van de leerkracht om speurwerk naar de dader te doen. Ga uit van een patroon aan signalen, uitgezonden door het kind of door een derde. Blijf (het gedrag van) het kind aandachtig volgen, dat wil zeggen observeren en noteren wat u ziet en hoort, maar voorkom een uitzonderingspositie van het kind.
- Ga zorgvuldig om met de privacy van het kind en van de ouders.
- In gesprek met ouders
Deel uw zorgen altijd met de ouder(s) tenzij het een onveilige situatie betreft. Het vertrekpunt van uw inzet blijft de zorg die u, met de ouders, voor het kind hebt.

Bepaal voordat u het gesprek gaat voeren met ouders wat het doel van uw gesprek is. Het doel van het gesprek kan bijvoorbeeld zijn om na te gaan of de ouders uw zorg herkennen. Vaak is uw zorg delen met de ouders de beste ingang: blijf bij welk concreet gedrag u ziet bij het kind, herkennen de ouders de signalen van hun kind ook in de thuissituatie? Bespreek niet uw vermoedens maar uw zorgen en geef aan dat u hierbij allebei een verantwoordelijkheid in heeft. Stel open vragen en zeg dat u op zoek bent naar de oorzaak/aanleiding van het voor het kind ongewone gedrag. Spreek af welke vervolgacties worden ondernomen.

Praten met de ouders kan veel helder maken en oplossen. Zo kan door een gesprek een deel van de vermoedens onterecht blijken. Ook voelen sommige ouders zich al geholpen als u hun zorg ook blijkt te delen en de problemen bespreekbaar hebt gemaakt. Maar uw vermoeden kan ook worden versterkt. Onderbouwing van uw vermoeden en het delen van uw zorgen met collega's zijn dan de volgende stappen.

Wanneer u zich afvraagt hoe u het beste een gesprek met de ouders kan voeren, kunt u dit bespreken met uw intern begeleider. Ook de schoolmaatschappelijk werkster en/of JGZ-medewerker kunnen het gesprek met u voorbereiden.

- In gesprek met het kind
Indien een kind u in vertrouwen neemt, luistert u rustig naar wat het kind u vertelt en reageert u niet al te emotioneel en paniekerig. U neemt het kind serieus en spreekt uw zorg uit.
Beloof nooit aan een kind absolute geheimhouding. Beloof dat u geen volgende stap zult nemen zonder dat met het kind besproken te hebben. Steun het kind in het feit dat het zijn geheim verteld heeft. U kunt in dit gesprek doorvragen of het kind zich veilig voelt. Maak eventueel met het kind een veiligheidsplan. Daarin is opgenomen hoe het kind zich het beste in veiligheid kan brengen (bijvoorbeeld naar kamer gaan, naar vriendje enz.)
- Huisbezoeken bieden goede mogelijkheden om het samenspel tussen ouders en kinderen te observeren.
- Vanzelfsprekend heeft het betreffende kind behoefte aan steun en hulp. Bekijk wie het kind de beste ondersteuning kan bieden. Voor elke zaak rondom een vermoeden van kindermishandeling kan advies of consult worden gevraagd bij het AMK zonder de naam van het kind en/of ouder te noemen.
- Het is van belang om ook tussentijds te evalueren, zodat het gezin in beeld blijft.
- Het belang van het bieden van ondersteuning aan het kind moet niet onderschat worden. Veel mensen die in hun jeugd mishandeld of misbruikt zijn, hebben het gered doordat andere volwassenen zich om hen bekommerden.
- Sta open voor ondersteuning om uw eigen machteloosheid en teleurstellingen te hanteren wanneer onverhoopt toch blijkt dat de hulpverlening anders verloopt dan u had gedacht.

Bijlagen

- Bijlage 1 Signalenlijst kindermishandeling
- Bijlage 2 Richtlijnen voor gesprekken met kinderen en ouders
- Bijlage 3 Informatie over de omgang met privacy

Bijlage 1 Signalenlijst kindermishandeling

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren, die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling. Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling en/of huiselijk geweld.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen.

Signalen van kindermishandeling

Lichamelijk welzijn

- blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtwonden
- groeiachterstand
- slecht onderhouden gebit
- kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan
- oververmoeid
- vaak ziek
- ziektes herstellen slecht
- kind is hongerig
- achterblijvende motoriek
- niet zindelijk op leeftijd dat het hoort

Specifiek voor 0 – 4-jarigen:

- voedingsproblemen
- ernstige luieruitslag

Specifiek voor 4 -12-jarigen:

- te dik
- eetstoornissen

Gedrag van het kind

- weinig spontaan
- passief, lusteloos, weinig interesse in spel
- apathisch, toont geen gevoelens of pijn
- in zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld
- labiel
- erg nerveus
- hyperactief
- negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst
- negatief lichaamsbeeld
- agressie, vernielzucht

Specifiek voor 4 -12-jarigen:

- timide, depressief
- overmatige masturbatie

Tegenover andere kinderen:

- agressief
- speelt weinig met andere kinderen
- wantrouwend
- niet geliefd bij andere kinderen

Tegenover ouders:

- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam
- gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders

Tegenover andere volwassenen:

- angst om zich uit te kleden
- angst voor lichamelijk onderzoek
- verstijft bij lichamelijk onderzoek
- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam
- agressief
- overdreven aanhankelijk
- wantrouwend
- vermijdt oogcontact

Overig:

- plotselinge gedragsverandering
- gedraagt zich niet naar zijn leeftijd
- taal- en spraakstoornissen

Specifiek voor 4 -12-jarigen:

- rondhangen na school

Gedrag van de ouder

- onverschillig over het welzijn van het kind
- laat zich regelmatig negatief uit over het kind
- troost het kind niet
- geeft aan het niet meer aan te kunnen
- kleedt het kind te warm of te koud
- zegt regelmatig afspraken af
- vergeet preventieve inenting
- houdt het kind vaak thuis van school
- heeft irreële verwachtingen van het kind
- zet het kind onder druk om te presteren

Situatie van de ouder

- is verslaafd
- is ernstig (psychisch) ziek

Gezinssituatie

- samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen
- sociaal isolement
- alleenstaande ouder
- partnermishandeling
- gezin verhuist regelmatig
- slechte algehele hygiëne

Signalen die specifiek zijn voor seksueel misbruik

Lichamelijk welzijn

- verwondingen aan geslachtsorganen
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina of anus
- pijn in bovenbenen
- pijn bij lopen of zitten
- problemen bij plassen
- urineweginfecties
- seksueel overdraagbare aandoeningen

Gedrag van het kind

- drukt benen tegen elkaar bij lopen of oppakken
- afkeer van lichamelijk contact
- maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek
- extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik

Specifiek voor 4 -12-jarigen:

- zoekt seksuele toenadering tot volwassenen

Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

- agressie; kopiëren van gewelddadig gedrag van vader (sommige jongeren/kinderen, m.n. jongens kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan), agressie naar medeleerlingen, leeftijdgenoten, agressie en wreedheid naar dieren
- alcohol- of drugsgebruik
- opstandigheid, angst, depressie
- negatief zelfbeeld
- passiviteit en teruggetrokkenheid, verlegenheid
- gebrek aan energie voor schoolactiviteiten
- zichzelf beschuldigen
- suïcidaliteit
- sociaal isolement; proberen thuissituatie geheim te houden en ondertussen aansluiting te vinden met leeftijdgenootjes (zonder ze mee naar huis te nemen)
- gebrek aan sociale vaardigheden
- vaak wordt de verkeerde diagnose ADHD gesteld

Bijlage 2 Richtlijnen voor gesprekken met kinderen en ouders

Richtlijnen voor gesprekken met kinderen

- Kies een rustig moment en neem de tijd.
- Benoem wat je ziet.
- Vraag het kind te reageren en wat het er zelf van vindt.
- Stel open vragen.
- Leg het kind geen woorden in de mond.
- Steun het kind en stel het op zijn gemak.
- Sluit aan bij het tempo van het kind. Niet alles hoeft in één gesprek besproken te worden.
- Vraag niet door, wanneer het kind niets wil of kan vertellen.
- Laat het kind niet merken als je van het verhaal schrikt.
- Val de ouders, of andere belangrijke personen voor het kind, niet af.
- Beloof niet dat je alles geheim kunt houden wat het kind vertelt.
- Leg uit dat je met anderen gaat bespreken hoe je hem/haar het beste kunt helpen.
- Geef het kind complimenten over het vertellen.
- Stop het gesprek wanneer de aandacht bij het kind weg is.

Richtlijnen voor gesprekken met ouders

- Laat het ouders weten indien er meerdere mensen bij het gesprek aanwezig zullen zijn.
- Maak gebruik van een tolk als de taal een barrière is en laat ouders dat weten.
- Maak het doel van het gesprek duidelijk.
- Vertel de ouders wat er feitelijk is opgevallen aan het kind.
- Praat vanuit jezelf en wees eerlijk en open.
- Stel het kind centraal.
- Toon je betrokkenheid bij het kind.
- Vraag aan de ouders of ze de zorg herkennen en geef ze de gelegenheid hier op te reageren.
- Vraag hoe zij de huidige situatie beleven.
- Biedt aan dat je samen met hen de zorg wilt delen en samen naar een oplossing wilt zoeken.
- Spreek de ouders op een rustige manier aan op hun verantwoordelijkheid als opvoeder.
- Maakt duidelijke afspraken met de ouders en schrijf deze op.

Voorbeelden van inleidende zinnen:

"Ik wil met u praten over de verandering in het gedrag van uw kind."

"Ik wil mijn zorg over uw kind met u als ouders delen."

"Mijn zorg om het kind gaat over....."

Voorbeelden van benoemen van de feiten:

"Mij valt op dat....."

"Uw kind is de laatste tijd wat stiller (drukker, verdrietig, boos, etc.) en daar maak ik me zorgen over. Herkent u dit gedrag?"

"Uw kind is de laatste tijd aanhankelijk en vraagt veel aandacht. Hoe ervaart u dat zelf? Weet u misschien wat de oorzaak hiervan kan zijn?"

Valkuilen:

Gebruik het woord 'kindermishandeling' niet. Stel jezelf niet op als een meerdere die komt vertellen hoe het moet. Wees er alert op dat je niet de advocaat van het 'slachtoffer' aanneemt, blijf openstaan voor de inbreng van ouders.

Bijlage 3 Informatie over de omgang met privacy

Verplichte meldcode

Alle instellingen in de jeugdzorg zijn verplicht om een meldcode kindermishandeling te hebben en te gebruiken.

Advies- en Meldpunt Kindermishandeling

De Wet op de jeugdzorg geeft iedere beroepskracht met een geheimhoudingsplicht of een andere zwijgplicht uitdrukkelijk de mogelijkheid om, in het belang van het kind, een redelijk vermoeden van kindermishandeling te melden bij het AMK, ook zonder toestemming van ouders.

Op basis van dezelfde wettelijke regeling mag je als beroepskracht, eveneens zo nodig zonder toestemming, informatie over het kind geven als het AMK daar in het kader van een onderzoek naar kindermishandeling om vraagt. De informatie kan ook worden gegeven als je zelf geen vermoedens van kindermishandeling hebt.

Ieder die een vermoeden heeft van kindermishandeling kan een melding doen bij het AMK. Deze mogelijkheid staat ook open voor beroepskrachten met een geheimhoudingsplicht.

Opmerking

Er is geen meldplicht bij het AMK. Het AMK kan geen informatie afdwingen, je behoudt jouw professionele verantwoordelijkheid en beslist zelf of je bij een vermoeden van kindermishandeling een melding doet en of je desgevraagd informatie verstrekt.

Meldplicht

De beroepskracht die werkzaam is binnen het Spilcentrum en die over aanwijzingen beschikt dat een collega binnen het Spilcentrum zich mogelijk schuldig maakt of heeft gemaakt aan kindermishandeling stelt de directie daarvan meteen in kennis.

Onderwijs en geheimhouding

Als het om persoonlijke informatie over een kind gaat ben je verplicht deze informatie geheim te houden. De geheimhoudingsplicht komt uit het grondwettelijk recht op privacy dat aan ieder de plicht op legt vertrouwelijk om te gaan met persoonlijke informatie van het gezin. Bovendien bevat de rechtspositieregeling van beroepskrachten vaak een geheimhoudingsplicht en geldt op de meeste instellingen een privacyreglement, waarin een vertrouwelijke omgang met gegevens van kinderen wordt gegarandeerd.

Al deze regelingen komen erop neer dat je zonder toestemming van de ouders geen vertrouwelijke gegevens aan derden mag verstrekken.

Gegevens over de gezondheid

Voor gegevens over de gezondheid van het kind geldt een bijzondere regeling. De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) bepaalt dat basisscholen dit soort gegevens alleen vast mogen leggen, als dit noodzakelijk is voor de speciale begeleiding van het kind of voor het treffen van speciale voorzieningen voor hem en geeft algemene regels voor een zorgvuldige omgang met persoonsgegevens.

Persoonsgegevens zijn alle gegevens die direct of indirect zijn terug te vinden tot een bepaalde persoon, bijvoorbeeld: naam, adres, aantekeningen over een gesprek, of over de schoolopleiding. Voor deze gegevens legt de Wbp nadrukkelijk een geheimhoudingsplicht op voor beroepskrachten.

Toestemming

De hoofdregel (van de zwijgplicht art. 7: 457 BW) is dat er zonder toestemming geen informatie aan derden wordt gegeven, uitzonderingen zijn rechtstreeks betrokkenen/medebehandelaars en wettelijk vertegenwoordigers van kinderen tot 16 jaar.

Met toestemming van de ouders kun je aan iedereen waarvoor zij toestemming geven persoonlijke gegevens van hun kinderen aan derden verstrekken. Deze toestemming moet worden gevraagd en mag niet zomaar worden verondersteld.

Het is erg informatief om in een gids te vermelden aan welke vormen van zorgoverleg wordt deelgenomen en welke andere instellingen daarin vertegenwoordigd zijn. Alleen is met deze informatie nog geen toestemming gevraagd en gegeven. Als het kind in een overleg wordt besproken waaraan deelgenomen wordt door een niet direct betrokken beroepskracht of hulpverlener, moet er dus expliciet toestemming gevraagd worden.

Positie ouders

Op grond van de Wbp moeten de ouders die het gezag uitoefenen toestemming geven voor de informatieverstrekking als het kind nog geen 16 jaar oud is. Het is denkbaar dat je in een uitzonderlijke situatie, met name indien de belangen van ouders en kind botsen, besluit de wensen van het kind op het punt van gegevensverstrekking te volgen, ook als je daarmee tegen de wensen van de ouders in gaat. Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind verplicht een ieder om de belangen van kinderen zeer zwaar te laten wegen.

Beroep op overmacht

In ernstige situaties kun je binnen de school besluiten om kindgegevens aan externe beroepskrachten en/of hulpverleners te geven, ook al wordt er geen toestemming gegeven of is het niet mogelijk om toestemming te vragen. In dat geval doe je een beroep op overmacht.

Je kunt als beroepskracht met een geheimhoudingsplicht in een situatie terechtkomen waarin geheimhoudingsplicht en zorg voor het kind met elkaar botsen. Het gaat om gevallen waarin je volgens de regels van geheimhoudingsplicht niet met anderen over het kind mag spreken, terwijl zware belangen van het kind alleen gediend kunnen worden door wel te spreken. Je zit dan als beroepskracht in een dergelijke situatie in de knel: als je spreekt breek je jouw zwijgplicht, als je zwijgt verleen je niet die zorg die je zou moeten verlenen. Daarom spreekt men van een 'conflict van plichten'.

In dit soort klemmende gevallen kun je een beroep doen op overmacht. Je zegt dan in feite: alleen door te spreken kan ik gevaar voor het kind voorkomen.

Aan een beroep op overmacht worden nogal wat eisen gesteld. Het moet echt gaan om een uitzonderlijke situatie waardoor je in gewetensnood komt. Of het echt om een overmachtsituatie gaat, kun je vaststellen aan de hand van de volgende vijf vragen:

1. Welk gerechtvaardigd doel wil ik bereiken met het geven van informatie?
2. Kan dit doel ook worden bereikt zonder dat ik die informatie aan een ander verstrek?
3. Is het mogelijk en verantwoord om toestemming van het kind en/of zijn ouders te vragen voor de gegevensverstrekking en zo ja, heb ik alles gedaan om toestemming te krijgen?
4. Is het gevaar dat ik voor het kind wil voorkomen zo zwaar dat dit opweegt tegen het belang dat het kind heeft bij geheimhouding?
5. Als ik besluit om te spreken, welke informatie heeft de beroepskracht of hulpverlener waaraan ik informatie verstrek echt nodig om gevaren voor het kind te voorkomen?

Opmerkingen

Een beroep op overmacht is in principe gericht op de belangen van het kind. Gaat het om de belangen van een ander dan het kind, dan is een beroep op overmacht alleen mogelijk als er concreet levensgevaar dreigt voor die ander.

Vanwege de afhankelijke positie waarin kinderen zich vaak bevinden zul je als beroepskracht over het algemeen eerder een beroep op overmacht moeten doen als je de belangen van kinderen behartigt dan wanneer je als beroepskracht zou werken met volwassenen.

Wanneer je overweegt een beroep te doen op overmacht, moet je de zaak eerst goed doorspreken binnen het ZAT van de school. Als wordt besloten om ondanks het ontbreken van toestemming toch persoonlijke gegevens van een kind met een externe beroepskracht of hulpverlener te bespreken, dient er afgesproken te worden wie, indien de situatie dit toelaat, de ouders op de hoogte stelt van de gegevensverstrekking.

Geheimhouding ten opzichte van de ouders

Als een kind vertrouwelijk met je spreekt, komt de vraag op hoe je ten opzichte van de ouders om moet gaan met deze informatie. Om te beginnen is er het vertrouwen dat het kind aan jou schenkt door met je te spreken. Dat vertrouwen mag niet geschonden worden door, zonder medeweten van het kind, de ouders te informeren. In principe moet het kind vrijuit kunnen spreken, alleen mag je het kind geen geheimhouding beloven. Daar tegenover staat dat de ouders er op mogen vertrouwen dat ze geïnformeerd worden over belangrijke zaken die te maken hebben met hun kind.

Persoonlijke werkaantekeningen

Persoonlijke werkaantekeningen behoren niet tot het dossier en worden gescheiden daarvan bewaard. Ze kunnen niet worden ingezien door de ouders. In persoonlijke werkaantekeningen beschrijf je bij wijze van geheugensteun jouw persoonlijke (en veelal voorlopige) indrukken en overwegingen. De werkaantekeningen zijn uitsluitend voor eigen gebruik. Verstrek je schriftelijk of mondeling informatie uit jouw werkaantekeningen aan een collega of aan een ander, dan behoren ze daarmee tot het dossier en zijn ze ook ter inzage van de ouders.

Krijgen jouw persoonlijke indrukken een definitievere vorm, dan vat je jouw persoonlijke werkaantekeningen samen in het dossier.